

POKUD NA SVÉM PŘÁNÍ SETRVÁTE A MOJE NÁZORY VÁM BUDOU MILÉ, NEZAPOMENU DOKONČIT DĚJINY, JAK JSEM SLÍBIL. ŽIJTE ŠTASTNĚ!

PRVNÍ KNIHA ROZPRAV

Ačkoli zavádění nových pravidel a myšlenek vždycky bylo pro lidskou přizemnost stejně riskantní jako prozkoumávání neznámých pevnin a moří, přesto jsem rozhodnut, hnán vrozeným pudem dělat vždy to, co je prospěšné celku, na nikoho a na nic se neohlížet a jít nevyšlapanými cestami. Bývají namáhavé a neschůdné, ale mohou mi vynést uznání, bude-li má námaha posuzována shovívavě. Pokud mi však pro malou zkušenost ve státních záležitostech nebo pro chabou znalost dějin můj záměr nevyjde, připravím tak aspoň cestu jinému, silnějšímu a bystřejšímu člověku, který můj plán dokončí tak, jak ho mám na mysli. To všechno uvádím proto, aby mě alespoň minul posměch, když už nezískám uznání.

Nepřestávám žasnout, když vidím, jakou úctu prokazujeme slovy starověku, jak si lidé kupují za veliké peníze úlomky z antických soch a vystavují je ve svých domech, stavěných v antickém stylu. Jsem smutný, když vidím, jak pouze zvnějšku obdivujeme, co vykonaly staré říše a republiky, králové, vévodové a zákonodárci, ale poučit se z jejich skutků nedokážeme.

Nenajde se vladař nebo republika, vévoda či vojevůdce, který by se řídil příkladem starých národů při zřizování republiky, při spravování státu, při vládě v říši, v organizaci vojska nebo ve vedení války, v zákonodárství nebo při rozšiřování území. Podle mého názoru příčina není jen v slabosti, k němuž dospělo lidstvo pod vlivem současného náboženství, ale spíš zahálka urozených, která zamořila mnoho zemí a měst křesťanského světa. Málo čteme o historii, a když už čteme, pak často vůbec nepochopíme pravý smysl jejich dějů.

Neumíme dát do souvislosti rozmanité děje a události, jež jsou v ní obsaženy, a nesnažíme se je následovat, protože nám to připadá obtížné, ba nemožné. Jako by se slunce, obloha, přírodní živly nebo lidé chovali dnes

podle jiných zákonů než dříve, jako by lidská povaha byla uzpůsobena jinak než ve starověku. Rád bych na tento omyl upozornil, a proto jsem uznal za vhodné napsal o všech Liviových knihách, jež zub času nezničil, a popsát všechno, co ze starých i novějších událostí považuji za bezpodmínečně nutné k jejich lepšímu pochopení. Tak přinesu čtenářům svých úvah užitek z dobré znalosti historie, který nikdy není k zahození.

Vím, že je to obtížný úkol, ale s pomocí těch, kteří mě k tomu inspirovali, věřím, že jej splním tak, aby mému následníkovi zůstal do cíle už jenom kousek cesty.

KAPITOLA PRVNÍ *Obecně o původu měst, zejména Říma*

Kdo četl něco o původu Říma a o tom, jací zákonodárci ho spravovali, nebude se divit, že si po staletí zachoval moc a sílu a později že dal vzniknout tak obrovské říši. Nejprve bych rád pohovořil obšírně o jeho původu. Všechna města na světě založili buď místní rodáci nebo cizinci. Když obyvatelé některé krajiny, rozptýlení do malých skupin, dospěli k přesvědčení, že pro polohu sídliště nebo pro malý počet svých členů nemají nadále možnost odolávat útoku nepřátel, ba ani se zavčas spojit s ostatními skupinami v případě nebezpečí, rozhodli se buď z vlastního popudu, nebo na pokyn muže požívajícího největší důvěry a moci vytvořit větší lidské společenství. Vybírali k tomu místo, které jim poskytovalo dostatečnou ochranu a co nejlepší podmínky k životu. Tak založil například Théseus Athény¹²⁹. Benátky¹³⁰ se zase zrodily z potřeby lidí vyhnout se válkám, jež po rozpadu říše římské rozdmýchávaly stále nové hordy barbarů. Osídlili rozptýlené ostrůvky v Jaderském moři, kam za nimi barbari bez lodí nemohli, a postupně tak vyrostlo z nepatrných začátků město až do dnešní velikosti.

Cizinci, zakládající města, byli buď svobodní nebo někomu poddaní. K těm druhým patřili kolónové, které vyslal vladař nebo republika, aby se zbavili přebytku lidí nebo aby si bezpečně a bez velkých výdajů udrželi nově dobytou zemi. Především Římané nastavili tímto způsobem spoustu měst po celé své říši. Mimoto existují ještě taková, která postavili vladaři

k větší své slávě, bez praktické potřeby, jako například Alexandr Veliký Alexandrii. Žádné z takto postavených měst nemělo svobodný původ a jen zřídka kdy se stávalo, že se později mezi svobodné zařadilo. Podobně vznikla Florencie z popudu Sullových vojáků, nebo Fiesole z důvěry obyvatel v dlouhý mír za Octaviana. Zbudovali město v rovině u břehu Arna, a protože to bylo za vlády Římanům, nemohli je zvětšit víc, než jim císařové dovolili.

Svobodného původu byla jen taková města, která založily národy vyhnané chorobami, hladem nebo válkami z rodného kraje. Nastěhovaly se buď do hotového města, jež našly v nové zemi (jako například Židé v čele s Mojžíšem¹³¹), nebo si postavily nová jako Trójané pod vedením Aineia¹³². Další osudy takových měst pak záležely na velikosti jejich zakladatelů, na volbě místa, kde vznikla, a na jejich další správě.

Vzhledem k tomu, že bohatství – jak víme – je zhoubou všech ctností, zdálo by se nejhodnější pro stavbu města vybírat taková místa, kde není úrodná půda. Lidé by tu museli hodně pracovat, neměli by čas na zahálku, okolnosti by je nutily k větší svornosti, protože chudý kraj poskytuje méně příčin k nesnášenlivosti. Na takovém kousku země stojí například Dubrovník a řada jiných v jeho okolí. Pravidlo by to bylo na první pohled moudré, protože lidé by byli skromnější a netoužili by po rozhojňování svých statků, a tím po nadvládě nad druhými. Jelikož se však nemohou zajišťovat proti různým nebezpečím jinak než organizovanou silou, vyhýbají se pustým místům a za sídliště si vybírají nejúrodnější kraje, kde jim půda poskytuje dostatek obživy pro potomstvo a kde nacházejí dobré podmínky pro ochranu i pro další rozšiřování svého území.

Proti zahálce, kterou mírné klimatické i geografické podmínky bezpochyby podporují, si lidé vytvářeli zákony. Všimněme si jen starých zákoníků těch nejbohatších států, jak tam bojovali proti vrozené pohodlnosti svých obyvatel. Povinným tvrdým vojenským výcvikem chlapců si dokázali vychovat často lepší vojáky než kraje drsnější a neúrodnější. Pro příklad můžeme jít do Egypta. Tamní podnebí je nadmíru příznivé, ale moudré zákony přesto dokázaly, že zde vyrostli muži dokonce vynikající. Kdyby jejich jména neutonula v hlubinách dávnověku, mnohý z nich by bezpochyby předčil slávou i takového Alexandra Velikého a mnoho dalších významných mužů, jejichž památka je dosud v čerstvé paměti. Nebo

vzpomeňme zákonodárství Mameluků¹³³ a organizace jejich vojska, než je zničil turecký sultán Selim I.¹³⁴, jejichž zákony byly hrází klimatem podporované lenivostí místních obyvatel.

Je tedy přece jen výhodnější usadit se v úrodné krajině a negativní místní vlivy spoutat náležitými zákony. Když se Alexandr Veliký rozhodl postavit Alexandrii, předložil mu stavitel Dainokratés návrh, že postaví město na hoře Athós¹³⁵. Hora je prý znamenitou přirozenou pevností, a přesto ji lze opracovat tak, aby město dostalo estetický vzhled. Kdyby se byl plán uskutečnil, vznikla by jistě skvělá památka, hodná zakladatelovy velikosti. Jenomže když se ho Alexandr zeptal, z čeho by obyvatelé města žili, odpověděl, že na to nepomyslel. Alexandr se mu vysmál, nechal horu horou a dal postavit Alexandrii. Nu a lidé tam rádi žijí, protože kolem je úrodná půda a nedaleko Nil a moře.

Vraťme se však k Římu. Považujeme-li za jeho zakladatele Aineia, musíme jej zařadit k městům založeným cizinci, a pokud za zakladatele bereme Romula, patří mezi města postavená místními obyvateli. Nicméně – ať tak, či jinak – je Řím svobodného a nezávislého původu. Později ukáží, co dokázaly Romulovy a Numovy zákony a jejich další rozvíjení, přestože Řím byl obklopen úrodnou krajinou, ležel poblíž moře, dosáhl mnoha slavných vítězství a byl centrem obrovské říše. Jen díky nim si Řím zachoval po staletí sílu, jakou nemá žádná z italských republik, a to navzdory těm nejpříznivějším podmínkám.

Římský historik Titus Livius nám zanechal svědectví, co Řím z veřejného rozhodnutí nebo na příkaz jednotlivce pro své blaho vykonal. Já se chci nejdříve zmínit o tom, co dobrého se vykonalo pro vnitřní život města a z veřejného rozhodnutí. Tyto poznatky budou obsahem první knihy mých úvah, či lépe řečeno, její první části.

KAPITOLA DRUHÁ

O tom, jakého druhu jsou republiky a jaká byla republika římská

Budeme se tu obírat státy, které od začátku nebyly porobené a vládly si podle vlastní vůle, tedy republikami nebo monarchiemi. Měly různý pů-

vod a různé zřízení, některým dal zákony silný jedinec, jako například Lykúrgos Spartě, jiné si je vytvářely postupně podle historických okolností a podmínek, jako například Řím. Za šťastný národ považujeme ten, jehož zákony vytvořil legendární jednotlivce, a ty se pak ukázaly být trvale platnými na dlouhou dobu. Tak třeba Sparta se svým zákonodárstvím vydržela osm set let, neměnila je, a dokonce tam nikdy nedošlo k žádnému povstání. Za méně šťastné považujeme ty státy, které si musely své věci uspořádat postupně samy. A za přímo nešťastné ty, kde vládne nejslabší řád. Stát vybudovaný na vratkých základech nemá perspektivu a žádné převraty mu nepomohou. Naopak státy, které měly alespoň dobré základy, slibující pokrok a prosperitu, i když později nemají dokonalou správu, mohou se lepší budoucnosti díky příznivé shodě okolností přece jen dopracovat. Pochopitelně s jistými nebezpečími, protože lidé se novotám vždycky brání a smíří se s nimi zpravidla až tehdy, když jsou naprosto nevyhnutelné. A to obvykle bývá až ve chvíli pro stát nebezpečné a nepříznivé, a tak se rozpadne dřív, než dosáhne dalšího pokroku. Jasný příklad vidíme ve florentské republice, kterou události z roku 1502 v Arezzu upevnily, ale dění v roce 1512 v Pratu¹³⁶ ji naopak rozvrátilo.

Abych mohl objasnit ústavu římské republiky a okolností, za nichž se zdokonalovala, musím se nejdříve zmínit o tom, že historikové rozlišují tři druhy vlád: samovládu, vládu nejvyšší šlechty a vládu lidu. Někteří další tento základní počet rozšiřují o tři další, zcela zavrženíhodné, velmi úzce související s prvními třemi, protože z nich vyplývají: monarchie se totiž často zvrhává v tyranii, vláda aristokracie v oligarchii a demokracie v anarchii. Není na světě prostředek, který by zabránil tomu, aby se jedna forma nezvrhla v druhou právě pro velkou složitost rozpoznávání, co je vlastně dobro a zlo. Rozličné formy vlády vznikaly náhodně. Na začátku světa, když lidí bylo ještě málo, žili rozptýleni jako divá zvěř. Teprve s rostoucím počtem lidstva se objevila nutnost spojovat se ve větší celky, aby se mohly lépe bránit. Původně si vybírali za svého vůdce nejsilnějšího a nejzdatnějšího jedince a tomu pak projevovali úctu a poslušnost. S rostoucím uvědomováním si dobra i zla zavedli lidé zákony a stanovili tresty pro ty, kdo se proti nim provinili, a nestavěli si do čela nejsilnějšího, nýbrž nej-moudřejšího a nejspravedlivějšího.

Později, když vladaři nastupovali na trůn nikoli podle kvality, ale podle dědičného práva, začali se od vzoru svých předků odklánět. Začali přezíravě hledět na statečné skutky a ctnosti ve víře, že jediným vladařovým údělem je hýřit a trumfovat druhé v přepychu a bezuzdnosti. Takový pán pak nutně upadl časem v nemilost a nenávisť, z té se u něho zrodil strach a nezbylo mu než se odhodlat k protiútoků. Tak vznikly tyranie, ale i první vzpoury a spiknutí proti vladaři. Vedli je muži směli, vynikající nad ostatní velkorysostí, šlechtností, bohatstvím, urozeností a nesmiřitelností k špatnému životu vladaře. Lid je ochotně následoval, a když tyran zbraní přemohl, přislíbil poslušnost svému osvoboditeli. Živá vzpomínka na nedávnou tyranii způsobila, že zpočátku žili podle zákonů, nad vlastní zájmy stavěli obecný prospěch a spravovali a udržovali soukromé i veřejné majetky se stejnou starostlivostí a péčí.

Jakmile však správa přešla na jejich syny, kteří už neměli zlou zkušenost otců a nepoznali vrtkavost štěstěny, nechtěli se spokojit s občanskou rovností, propadli chamtivost, ctižádosti a neřestem. Z aristokracie se vyvinula oligarchie, která už neměla žádný zájem o blaho pro všechny.

Netrvalo však dlouho a stihl je stejný osud jako tyranů. Lid se takové vlády brzy nasytil a vzal zavděk jakýmkoliv spojencem, který byl ochoten rozvrátit a zničit dosavadní vládu. Po pádu oligarchie už nikdo nechtěl ani slyšet o monarchii, protože vzpomínky na ni a na její příkoří byly ještě příliš čerstvé, a tak se zrodila demokracie, kdy už není u moci hrstka urozených nebo silný jedinec. A protože každá nová vládní forma zpočátku vzbuzuje naději a jistou úctu, po nějaký čas se udržela.

Nikoli však nadlouho. Když vymřela generace, která ji vyvolala v život, zavládla brzy bezuzdnost, nevázanost, nedisciplinovanost a volnost mravů. Občané přestali respektovat jeden druhého i úřady. Každý si žil podle svého bez ohledu nad ostatní. A tak když nastala chvíle nejvyšší nouze, navrátili se lidé na radu moudrého a klidného muže zase zpátky k monarchii, protože toužili skoncovat s nesnesitelnou anarchií. Monarchie pak opět dovedla společnost zákonitě k anarchii a v tomto začarovaném kruhu se dosud točí všechny státy na světě.

Někdy se stává, že rodičí se stát nemá dostatek sil a zkušených rádců a dostane se do područí sousedního státu, který má dokonalejší vnitřní

řád. Mají-li oba stejně nezralý, čeká je společný osud v onom bludném kruhu.

Ani jedna z jmenovaných vládních forem není tedy dokonalá. První tři, jsou lepší, ale mívají krátké trvání, a tři další jsou zcela špatné. Proto také moudří zákonodárci s vědomím všech nedostatků vytvořili jakousi formu smíšenou, kterou považovali za jedinečnou a trvanlivou, v níž se monarchie, aristokracie a demokracie vzájemně kontrolují.

Za takový typ ústavy si například vysloužil mnoho úcty Lykúrgos. Dal Spartě zákony, v nichž přesně vymezil králi, šlechtě i lidu práva a povinnosti, a tak vznikl stát, který se dlouho udržel. Vládl v něm klid ke slávě svého zakladatele víc jak osm set let. Athénský zákonodárc Solón neměl takové štěstí a před smrtí musel přihlížet Peisistratově tyranii. O čtyřicet let později Athéňané jeho dědice vyhnali a obnovili demokracii podle Solónových zásad. Ta se však udržela sotva století, přestože Athéňané zavedli mnohá opatření proti zpupnosti mocných i proti bezuzdnosti davu. To byla dvě zla, na něž Solón zapomněl. Tak žily Athény v porovnání se Spartou jen krátce. Nepodařilo se jim nastolit rovnováhu mezi vládou lidu, mocí vladaře a šlechtou.

A jak se vyvíjel Řím? Nedostávalo se mu takového zákonodárce, jako byl Lykúrgos, a neměl tedy podle uvedených podmínek naději na dlouhý svobodný život. Mezi lidem a senátem sice panovala nesvornost, ale právě z ní pramenila řada příznivých okolností, jež měly za následek, že to, co neudělal zákonodárc, dokonala náhoda. Řím si z urny štěstí nevytáhl první los šťastný, ale ten druhý už do zajista takový byl. Ač jeho prvotní instituce byly nedostatečné, Romulus a ostatní panovníci je posílili řadou dobrých zákonů v zájmu svobody. Jejich snahou nebylo vytvoření republiky, nýbrž království, a proto zde chyběla řada demokratických institucí. Když později z příčin, o nichž ještě bude řeč, vládu ztratili, lid na jejich místa dosadil konzuly. Odstranili tak sice pojem král, ale nikoli jeho svrchovanou moc. Řím měl konzuly a senát, dvě z oněch tří připomínaných forem: monarchistickou a oligarchickou. Bylo tedy třeba udělat ještě místo demokracii. Proto se římský lid vzbouřil, když jeho šlechta zpyšněla (důvody uvedu později), a ta, aby neztratila vše, musela lidu postoupit určitý podíl na vládě. Zároveň se senátu a konzulům dostalo nezbyt-

ného veřejného uznání, a tak vznikla funkce tribunů lidu. Republika stála na pevnějších základech, protože v ní byly vyváženy všechny tři formy vlády.

Osud byl Římu nakloněn. Ačkoliv se zde zachoval stejný vývojový postup od monarchie k aristokracii a demokracii, udržela se zde smíšená forma vlády a stal se dokonalou republikou. Její dokonalost však pramenila z rozporů mezi lidem a senátem, jak uvidíme v následujících kapitolách.

KAPITOLA TŘETÍ

*O tom, jaké události v Římě vedly k ustavení tribunů lidu
a tím k zdokonalení republiky*

Historikové, zabývající se vývojem společnosti, se shodují v tom, že zákonodárce by měl všechny lidi bez výjimky předem považovat za špatné a počítat s jejich nejhoršími stránkami, protože jakmile se jim dostane příležitosti, okamžitě v nich převáží. Pokud špatnost není určitý čas vidět, pak se skrývá z nějaké nám utajené příčiny a my ji poznáváme teprve tehdy, až propukne. Odhalí ji čas, který také proto nazýváme otcem moudrosti.

Po vyhnání Tarquiniů se v Římě zdálo, že mezi senátem a lidem vládne ta nejlepší a největší svornost. Šlechta se naoko tvářila skromně a k lidu se chovala s nevšední shovívavostí. Ovšem jen potud, dokud Tarquiniové žili, protože šlechta se obávala, aby se lid s nimi nespojil. Jakmile však tento strach s jejich smrtí pominul, propukla skrývaná zloba a nenávisť, a začala lidu všemožně ubližovat.

Tento příklad je opět potvrzením toho, že lidé neudělají nic dobrého bez donucení.

Když vymřeli Tarquiniové a strach z nich už nedržel šlechtu na uzdě, bylo zapotřebí začít pomýšlet na nová opatření, jimiž by se postavila hráz její svévoli. Po mnohých nepokojích, bouřích, střetnutích a sporech mezi lidem a šlechtou došlo pak k ustavení funkce tribunů. Jejich úkolem bylo chránit zájmy lidu a dostalo se jim takových výsad a moci, aby mohli šlechtě účinně čelit.

KAPITOLA ČTVRTÁ

O tom, jak konflikty lidu a senátu přinesly republice svobodu a moc

Rád bych se nyní zmínil o příčinách, které po smrti Tarquiniů způsobily v Římě rozvrat. Potom uvedu ještě některé okolnosti, které vyvrátí dosti častá tvrzení, že totiž Řím byl republikou plnou odbojnosti a nepokojů a že by se jeho osudy nebyly příliš lišily od jiných republik, nebýt přízně štěstěny a příslovečné římské statečnosti ve válkách. Zřejmě totiž přehlédneme fakt, že stát vynikající vojenským uměním obvykle mívá i dobré vnitřní uspořádání a i osud že mu bývá příznivě nakloněn podle známého přísloví „Odvážnému štěstí přeje“. Vraťme se tedy ke zvláštním poměrům v Římě.

Zaujmeme-li negativní stanovisko k bojům mezi šlechtou a lidem, pak, podle mého, nedoceňujeme jejich vývojovou funkci v zápasu římské republiky o svobodu. Všimáme si totiž spíš křiku a lomozu kolem těchto nepokojů, ale pomíjíme jejich pozitivní účinky. Zájmy mocných a zájmy lidu jsou vždycky protichůdné a z jejich konfliktu se rodí v životě společnosti stále nové zákony a vyšší stupeň svobody. Ani v Římě tomu nebylo jinak.

Někdo by mi snad mohl namítnout, že cena za pokrok je to příliš vysoká. Je pravda, že na člověka jde hrůza, když si představí to bouřlivé období krvavých střetů, rozlícený lid a pokřik v ulicích. Jenomže každé společenství má svou vlastní osobitou vývojovou cestu a lid v něm zaujímá rozličné významné postavení. A v Římě rozhodně nebylo nedůležité, protože město lid potřebovalo: bez něho nemohlo vést války a tak muselo v leccěms ustupovat.

Požadavky lidu bývají jen zřídkakdy svobodě ke škodě, protože vždycky pramení buď z útlaku, nebo ze strachu před ním. A nejsou-li jeho nároky oprávněné, stačí, aby na lidovém shromáždění vystoupil dobře s ním smýšlející muž a na omyl ho upozornil. Cicero řekl, že lid instinktivně tíhne k pravdě a dá se přesvědčit člověkem, kterého má ve vážnosti, nejsou-li jeho požadavky na místě. Proto je potřeba navýsost opatrně vážit a posuzovat římské vlády a nezavírat oči před tím, jakých výsledků republika za tuto cenu dosáhla. Z tohoto úhlu pohledu vzato pak musím vysoko vyzvednout význam zejména těch nepokojů, které vedly k ustavení

tribunů lidu: lid jimi získal podíl na správě státu a stali se v budoucnu garanty římské svobody, jak ukáží v následující kapitole.

KAPITOLA PÁTÁ

*O tom, kdo je lepším strážcem svobody – zda lid,
nebo mocní tohoto světa – a kdo má vážnější důvody k nepokojům – zda ten,
kdo chce něco získat, či ten, kdo na výdobytcích trvá*

Kdo kladl moudře a s rozmyslem základy republiky, nemohl mimo jiné zapomenout ani na instituci ochraňující svobodu. Její kvalita pak určovala dobu trvání daného zřízení. V každém státě existovali utlačující a utlačovaní a často se v dějinách nevědělo, v kterých rukou bude tato funkce nejbezpečnější.

V dávné době Sparťané a za našich dnů Benátčané jí pověřili šlechtu. Římané zas spoléhali na lid. Musíme tedy prošetřit, kdo z obou si vedl lépe a čí rozhodnutí bylo správnější. Z čistě rozumových důvodů není námitek ani proti jednomu, ani proti druhému řešení. Výsledek však, zdá se, mluví spíše pro šlechtu: svoboda Sparty a Benátek měla delší trvání než svoboda Říma.

Vyjdou-li z názoru Římanů, že lepším strážcem je vždycky ten, kdo má menší zájem a možnost danou věc získat, a uvážím-li cíle šlechty a cíle lidu, nemohu nevidět, že první po moci touží a mají ji na dosah, zatímco druhí se jen brání utlačování, chtějí žít svobodněji a na uchopení moci mají mnohem menší naději. Je tedy nabíledni, že v péči lidu bude svoboda jistější, že ji bude strážit ostražitěji a nepřipustí, aby ji na sebe strhl někdo jiný, když on sám se jí zmocnit nemůže.

Stoupenci ústav Sparty a Benátek zas tvrdí, že je lepší pro klid ve státě dát přednost šlechtě, protože ona má v rukou zbraně, a je tedy účelné ji ukolébat a její ctižádost ukojit, a současně tak srazit hřebínek nespokojencům z řad zastánců lidu, zbavit je vlivu a prestiže, které tak často bývají příčinou nekončících třenic a bouří, z nichž není východiska. Na dotvrzení svého názoru uvádějí Řím, kde se lid nespokojil s jedním tribunem a žádal, aby i druhý konzul¹³⁷ byl plebejec, ba dokonce se domáhal i úra-

du cenzora, prétora a nakonec všech státních úřadů. Ale ani toho že neměl dosti: hnán nenávistí k šlechtě začal po nějaké době povyšovat na bohy muže, o nichž předpokládal, že ji pokoří. Tak se dostal k moci Marius¹³⁸ a nakonec došlo ke zničení Říma.

Těžko můžeme rozhodnout, na čí straně je pravda, nevíme-li, která z obou společenských skupin je v daném okamžiku pro republiku nebezpečnější. Musíme však také vzít v úvahu, zda jde o republiku, která má ctižádost stát se mocnou říší (jako Řím), nebo o stát, jehož jediným cílem je udržet se. V prvním případě bude bezpochyby oprávněný postoj římský, ve druhém bude lépe napodobit Spartu a Benátky. Proč a jak, o tom bude ještě řeč. Nyní se však vraťme k úvodní otázce, zda státu víc škodí lidé, kteří chtějí něco získat, nebo ti, kteří hájí své výdobytky.

V Římě kdysi zvolili za diktátora plebejce Marka Menenia a jiného plebejce Marka Fulvia za *magistra equitum*. Jejich úkolem tehdy bylo odhalit účastníky spiknutí v Capui a vyšetřit, kdo v Římě usiluje úplatky a jinými nezákonnými prostředky získat konzulát a ostatní čestné úřady. Šlechta se domnívala, že tažení je zaměřeno výhradně proti ní a šířila po Římě fámu, že jsou to právě plebejci, kdo podobných nízkých metod užívají, protože za nimi nestojí ani rod, ani zásluhy. A obviňovala především diktátora. Obvinění bylo tak závažné, že Menenius svolal shromáždění lidu, roztrpčeně odmítl pomluvy šlechty, složil diktátorský úřad a vydal se soudu lidu. Po osvobozujícím rozsudku došlo k mnoha sporům o to, kdo je v Římě větším zdrojem nepokojů.

Je však jasné, že vzpoury většinou vyvolávají majetní z obavy, že přijdou o všechno, a mají i dostatek prostředků k jejich organizování a vedení, a navíc bývají i nepřímým podnětem ke vzpourám svou panovačností a zvlí, jimiž jítří nálady mezi nemajetnými.

KAPITOLA ŠESTÁ

O tom, zda bylo možné ústavou odstranit nepřátelství mezi lidem a senátem

Nyní, když jsme rozebrali příčiny a pohnutky střetnutí mezi římským senátem a lidem, podívejme se, jak se vyvíjelo dál až do doby bratří Grac-